

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Susanne Mattila

Sateenkaari-ihmisten toiveita ikääntyneille suunnatussa palveluasumisessa

Opinnäytetyö
Kevät 2025
Geronomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Geronomi (AMK)

Tekijä: Susanne Mattila

Työn nimi: Sateenkaari-ihmisten toiveita ikääntyneille suunnatussa palveluasumisessa

Ohjaaja: Maria Valli

Vuosi: 2025

Sivumäärä: 27

Liitteiden lukumäärä: 1

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää sateenkaari-ihmisten toiveita ikääntyneille suunnatussa palveluasumisessa. Tavoitteena oli tuoda esille sateenkaari-ihmisten näkökulmaa siitä, milloin palveluasuminen on ajankohtaista. Opinnäytetyössä myös selvitettiin, millaisia tarpeita heillä on palveluasumisessa, ja vaikuttaako sateenkaarevuus palveluasumisen tarpeeseen.

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi Lakeuden Sateenkaari ry. Sen tarkoituksena on parantaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen hyvinvointia, ihmisoikeuksia ja yhdenvertaisuutta lakeudella. Lakeuden sateenkaari ry on Setan jäsenjärjestö. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkimusta varten haastattelin viittä yli 45-vuotiasta sateenkaari-ihmistä. Haastattelut toteutettiin teemahaastattelemalla ja analysoitiin sisällönanalyysia käyttäen.

Tutkimustulokset osoittivat, miten sateenkaarevuuden identiteetti ja ikä vaikuttavat palveluasumisen tarpeeseen. Sateenkaari-ihmiset, jotka elivät aktiivista arkea ja olivat parisuhteessa, kokivat elävänsä tavallista arkea eivätkä nähneet tarpeelliseksi sateenkaareville suunnattua omaa palveluasumismuotoa. Tutkimus osoitti tarpeen palveluasumiselle erityisesti silloin, kun identiteettiä oli tarve tuoda esille esimerkiksi ristiin pukeutumisella, pelättiin yksinäisyyttä ja sairauksia. Palveluasumisessa tarvittavien palvelujen tarpeina nousi esiin ikääntymisen tukeminen, arvokas kohtaaminen, itsensä toteuttamisen mahdollisuus, hyvä hoito ja turvallisuus.

Ikäännyimme seksuaalisuudesta ja sukupuolesta huolimatta. Arvokas ja turvallinen vanhuus tulee mahdollistaa jokaiselle ja vastata tarpeisiin yksilöllisyys huomioiden. Tarpeisiin vaikuttavat kokemukset kaapista tulosta, elämäkokemukset ja syrjinnän kokemukset.

¹ Asiasanat: palveluasuminen, sateenkaari-ihminen, ikääntyminen

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Bachelor of Social Services and Health Care, Applied Gerontology

Author: Susanne Mattila

Title of thesis: The wishes of LGBTQ+ individuals regarding service housing for the elderly

Supervisor: Maria Valli

Year: 2025

Number of pages: 27

Number of appendices: 1

The purpose of the thesis was to explore the wishes of rainbow people in service housing designed for the elderly. The goal was to highlight the perspective of rainbow people regarding when service housing becomes relevant. What kind of needs do they have in service housing, and does being part of the LGBTQ+ community affect the need for service housing?

Thesis was conducted in collaboration with Lakeuden Sateenkaari ry, an organization whose mission is to improve the well-being, human rights, and equality of sexual and gender minorities in the Lakeus region. Lakeuden Sateenkaari ry is a member organization of Seta. The research was carried out as a qualitative study. For the research, I interviewed six members of Lakeuden Sateenkaari aged 45 and above. The interviews were conducted using a thematic interview method and analyzed using content analysis.

The research findings demonstrated how LGBTQ+ identity and age influence the need for service housing. LGBTQ+ individuals who led active lives and were in relationships felt that they lived ordinary lives and did not see a need for service housing specifically designed for LGBTQ+ people. However, the study revealed a need for such services particularly in cases where individuals wanted to express their identity (for example, through cross-dressing), or had fears of loneliness and illness. Identified service needs in elderly housing included support for aging, respectful encounters, opportunities for self-expression, quality care, and safety.

We age regardless of our sexuality or gender. A dignified and safe old age should be made possible for everyone, with services tailored to individual needs. These needs are influenced by coming-out experiences, life experiences, and experiences of discrimination.

¹ Keywords: service housing, LGBTQ+ individual, aging

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo	5
Käytetyt termit ja lyhenteet.....	6
1 JOHDANTO	7
2 SATEENKAARI-IHMISET YHTEISKUNNASSA	9
2.1 Osallisuus ja syrjintä.....	9
2.2 Vähemmistöstressi	10
2.3 Asuminen	10
3 IKÄÄNTYNEILLE SATEENKAARI-IHMISILLE SUUNNATUT PALVELUT ..	11
4 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TOTEUTUS.....	13
4.1 Laadullinen tutkimus.....	13
4.2 Tutkimusaineiston keruu	13
4.3 Tutkimusaineiston analysointi.....	15
5 TUTKIMUSTULOKSET	17
5.1 Toiveet ja tarpeet.....	17
5.2 Sateenkaari-ihmisten ennakko-odotukset palveluasumisesta	18
5.3 Sateenkaari-ihmisten tarvitsemia tukimuotoja palveluasumisessa	20
5.4 Yhteenveto tutkimustuloksista	22
6 POHDINTA.....	24
6.1 Jatkotutkimusaihe.....	24
6.2 Tutkimuksen etiikka ja luotettavuus.....	25
6.3 Päätelmä	25
LÄHTEET	27
LIITTEET	29

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Taulukko 1. Sateenkaari-ihmisten tarpeet ja toiveet ikääntyneille suunnatun palveluasumisen suhteen.	18
Taulukko 2. Sateenkaari-ihmisten ennakko-odotuksia palveluasumisesta.	20
Taulukko 3. Sateenkaari-ihmisten tuen tarpeita palveluasumisessa.....	21
Taulukko 4. Tutkimuksen tulokset.....	22

Käytetyt termit ja lyhenteet

Kaappi	Metafora avoimuuskysymyksille. Kun ei olla tuotu esille omaa seksuaalista suuntautumista tai sukupuoli-identiteettiä, on ihminen kaapissa.
Sateenkaari-ihminen	Seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuuluva ihminen.
Sukupuolen ilmaisu	Yksilön toimintaa ja käyttäytymistä, joilla ilmaistaan omaa sukupuolta muille esimerkiksi vaatetuksella, ilmeillä, eleillä tai muulla ulkonäöllä joko tietoisesti tai tiedostamatta.
Sukupuoli-identiteetti	Ihmisen omaa sisäistä ymmärrystä sukupuolestaan tai sukupuolittomuudestaan.
Ulostulo	Seksuaalisesta suuntautumisestaan, sukupuoli-identiteetistään tai sukupuolen ilmaisuun liittyvää identiteetin esille tuomista tai siitä kertomista.
Vähemmistöstressi	Krooninen stressitila, joka syntyy mm. ympäröivän yhteiskunnan sukupuoli- ja hetero-oletuksista, erilaisuuden tunteesta, toiseuden kokemuksesta, sosiaalisesta leimautumisesta, kiusatuksi tulemisesta ja väkivallan kokemuksista. Voi vaikuttaa kielteisesti fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin.

1 JOHDANTO

Julkisessa keskustelussa on noussut esiin tarve turvalliselle asumiselle lisääntyvän syrjinnän ja väkivallan pelon vuoksi. Ikääntyneisiin kohdistuvan psyykkisen ja fyysisen väkivallan lisäksi voi olla myös taloudellista tai seksuaalista hyväksikäyttöä, hoidon ja avun laiminlyöntiä, ihmisarvoa alentavaa kohtelua tai muuta oikeuksien rajoittamista (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, i.a.-a.). Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuulumisen voi lisätä väkivallan riskiä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL, i.a.-a.) mukaan Suomessa merkittävä osa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvista on kokenut väkivaltaa. Sitä kutsutaan sukupuolittuneeksi väkivallaksi, kun se eroaa muodoiltaan tai yleisyydeltään muusta väkivallasta juuri uhrin sukupuolen, sukupuoli-identiteetin tai sen ilmaisun vuoksi. Suomessakin ikääntyvä väestö moninaistuu ja erilaisten yksilöllisten palveluiden tarve kasvaa ja on huomioitava asumisessa. Myös muistisairaudet lisääntyvät.

Sote-palvelujen järjestämisvastuu, kuten palveluasuminen, kuuluu hyvinvointialueille (THL, i.a.-b.). Hyvinvointialueiden on järjestettävä palveluasumista vammaispalvelulain mukaan, jos henkilö vammansa tai sairautensa vuoksi välttämättä tarvitsee palvelua tavanomaisista elämän toiminnoista suoriutuakseen. Se kuuluu erityisen järjestämisvelvollisuuden alaisiin palveluihin, joten se tulee myöntää subjektiivisena oikeutena henkilön täyttäessä vammaispalvelulaissa ja -asetuksissa asetetut myöntämisen perusteet. Valviran (i.a.) mukaan iäkkäiden toimintayksiköissä henkilöstön määrän, koulutuksen ja rakenteen tulee vastata palveluntarvetta ja turvata niiden laatu. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöllä on aina vastuu asiakkaan hoidosta ja huolenpidosta. Iäkkäällä on oikeus saada kiireettömät palvelut kolmen kuukauden kuluessa.

Palveluasumisessa on hyvä huomioida asiakkaan seksuaalinen identiteetti ja kokemukset ”kaapista tulosta” sekä selvittää tarvittavat tukitoimet sen toteutumiseksi. Mielenterveystalo (i.a.) määrittelee kaapista ulostulon tilanteeksi, jossa kerrotaan seksuaalisesta suuntautumisesta, seksuaali-identiteetistä tai sukupuolen ilmaisusta. Se ei ole kertaluonteinen tapahtuma, vaan toistuu uusissa tilanteissa läpi elämän. Suvi Kehälinna (2024) toteaa, että yhteiskunta ja yhteisöt jakavat kirjaamattomia sääntöjä ja näkemyksiä siitä, miten ihmisten tulisi elää, käyttäytyä tai toimia. Näihin normeihin mahtumaton voi kohdata monia seurauksia niiden rikkomisesta, kuten kiusaamista, syrjintää, poissulkemista ja vakavimmillaan väkivaltaa. Sateenkaariseniorit ovat eläneet ajassa, jolloin heidät leimattiin rikollisiksi ja sairiksi, joten on ymmärrettävää, että sateenkaarisenioreita kyllästyttää edelleen kuulla hetero-oletuksia. On

tärkeää ymmärtää, että nämä turhautumisen kokemukset voivat johtaa siihen, etteivät he jaksa enää korjata vääriä olettamuksia ja kokevat helpommaksi jäädä kaappiin. Normit muuttavat, jos niitä muutetaan. Sateenkaari-ihmiset asuvat myös usein yksin, jolloin yksinäisyys saattaa olla mielenterveysongelmien tai surun lähde. He voivat kokea myös ulkopuolisuuden tunnetta.

Yhdenvertaisuuden edistäminen on keskeinen osa oikeudenmukaista yhteiskuntaa. Erityinen kiinnostukseni kohdistuu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien ja hyvinvoinnin edistämiseen. Kiinnostuin aiheesta tehtyäni ryhmätyön siitä aikaisemmalla kurssilla sekä osallistuessani vapaaehtoiselle kurssille, jossa käsiteltiin seksuaalivähemmistöjen kohtaamista. Näiden kokemusten kautta ymmärsin, miten merkittäviä haasteita vähemmistöihin kuuluvat ihmiset voivat kohdata elämässään. Olen kiinnittänyt huomiota julkisen keskustelun ajoittain negatiiviseen ja syrjivään sävyyn, mikä korostaa entisestään turvallisen asumisen tarvetta. Mediassa on noussut esiin pelko uudelleen kaappiin joutumisesta, jota sateenkaari-ihmiset eivät halua. Otin yhteyttä Lakeuden Sateenkaariyhdistyksen puheenjohtajaan, jonka kanssa aiheesta keskusteltuani totesin tutkimuksen olevan tarpeellinen. Lakeuden Sateenkaariyhdistys (i.a.) on vuonna 2021 perustettu eteläpohjalainen kansalaisjärjestö, jonka tarkoituksena on parantaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen hyvinvointia, ihmisoikeuksia ja yhdenvertaisuutta. Lakeuden Sateenkaari ry on Setan jäsenjärjestö.

2 SATEENKAARI-IHMISET YHTEISKUNNASSA

THL:n (i.a.-c) mukaan sateenkaari-ihmisillä tarkoitetaan seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä. LHBTI kirjainyhdistelmällä tarkoitetaan lesboja, homoja, biseksuaaleja, transihmisiä ja intersukupuolisia ihmisiä (Karvinen & Venesmäki, 2019, s.4.). Sateenkaari-termiä käytetään eri sanojen alussa synonyymina sukupuoli- ja/tai seksuaalivähemmistöille. Setan (i.a.) sateenkaarisanaston mukaan kieli ja käsitykset muuttuvat alati ajassa ja sanastoja on useita. Jokaisen sateenkaari-ihmisen käsitys itsestään ja identiteetistään on ainutlaatuinen, eivätkä termit koskaan tavoita hienosyistä moninaisuutta. Sanastoa päivitetään vuosittain asiantuntija-arvioiden perusteella. Tässä tutkimuksessa sateenkaari-ihmisillä tarkoitetaan sukupuoli- ja/tai seksuaalivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä.

Seta ry:n (i.a.) mukaan kattoterminä käytetty *transihmiset* tarkoittavat transsukupuolisia ja transvestiitteja. Transvestiitti on ihminen, jolla on kyky eläytyä sekä naiseksi että mieheksi ja tarve ilmentää molempia puoliaan. Halutun sukupuolen ilmaisuun haetaan vahvistusta laittautumalla ja pukeutumalla. Pääsääntöisesti transvestisuudessa ei ole kyse seksuaalisen mielihyvän saamisesta, vaan sukupuolen ilmaisusta, jolla tuetaan omaa hyvinvointia. Tässä opinäytetyössä transihmisellä tarkoitetaan transvestiittia.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (1329/2014) tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää. Viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti, sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa (232/2005, 4§). Erityisesti tulee muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista.

2.1 Osallisuus ja syrjintä

THL (i.a.-d.) määrittelee osallisuuden kuulemisena ja kuulluksi tulemisen kokemuksena. Se näyttäytyy tunteena siitä, että kuuluu itselleen merkitykselliseen ryhmään. Yhteisöissä osallisuus näkyy jäsenten keskinäisenä kunnioituksena sekä mahdollisuutena osallistua ja vaikuttaa. Yhteiskunnallisella tasolla sillä viitataan yksilönoikeuksien ja mahdollisuuksien toteutumiseen. Poliitikassa osallisuutta vahvistetaan erilaisin toimin, joiden tavoitteena on lisätä ihmisten vaikutusmahdollisuuksia ja yhteiskunnallista osallistumista. Turvallinen ilmapiiri, jossa yksilö voi ilmaista itseään ilman pelkoa häirinnästä, ulossulkemisesta tai naurunalaiseksi

joutumista, luo pohjan psykologiselle turvallisuudelle. Rakenteellinen rasismi on usein huomaamatonta ja ilmenee esimerkiksi näennäisesti neutraaleina käytäntöinä, jotka syrjäyttävät eri tavalla nähdyt yksilöt. Se voi piillä säännöissä, toimintatavoissa tai asenteissa ja johtaa tilanteisiin, joissa osallistuminen tai palvelujen saanti vaikeutuu. Esimerkiksi epätavallinen nimi voi vaikuttaa siihen, saako henkilön hakemus vuokra-asunnosta myönteisen päätöksen, tai asunto saatetaan evätä samaa sukupuolta olevalta pariskunnalta.

2.2 Vähemmistöstressi

Vähemmistöstressi (THL, i.a.-c.) on psykologinen ilmiö, jolla kuvataan vähemmistöstatuksesta johtuvaa kroonista stressitilaa. THL:n mukaan se johtuu koetuista, kasautuneiden syrjäytymiskokemusten aiheuttamasta ahdistuksesta ja pelosta, erilaisuudesta ja toiseuden kokemuksista. Vähemmistöasemansa vuoksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt altistuvat ylimääräiselle krooniselle stressille (Duodecim, 2021). Stressiä lisäävät syrjinnän kokemukset, niiden aiheuttama pelko, häpeä ja salaaminen. Vähemmistöstressi on fyysisten sairauksien riskitekijä, joka lisää mielenterveys- ja päihdeongelmien riskiä, erityisesti itsetuhoisuutta. Vähemmistöstressin juurisyihin vaikuttamalla ja resilienssiä sekä psyykkisiä voimavaroja kehittämällä voidaan parantaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen terveyttä.

2.3 Asuminen

Yhteisöllisessä asumisessa palvelut voidaan organisoida ja toteuttaa eri tavoin (Valvira, i.a.). Ne voi tuottaa yksi tai useampi yksikön ulkopuolinen palveluntuottaja tai yksikön omana toimintana. Esimerkiksi kotihoidon palvelut voidaan tuottaa yksikköön asukkaiden tarpeiden mukaisesti tai omana toimintana. Palvelun tuottajalla on aina kokonaisvastuu asiakkaiden tarpeiden mukaisten palvelujen järjestämisestä ja oikeuksien toteutumisesta. Vastuu korostuu, mikäli toimijoita on useampia tai jos yksikössä tuotetaan erilaisia palveluita. Tutkimuksessa esille tulleet toiveet ja tarpeet sateenkaari-ihmisille suunnatussa palveluasumisessa korostavat juuri useamman toimijan tuottamia palveluja, joita on saatavilla tarpeen mukaan.

3 IKÄÄNTYNEILLE SATEENKAARI-IHMISILLE SUUNNATUT PALVELUT

Suomessa yhteisöllisellä asumisella tarkoitetaan hyvinvointialueen järjestämää esteetöntä ja turvallista asumista yksikössä, jossa asiakkaalla on tarpeita vastaava asunto ja on tarjolla sosiaalista kanssakäymistä edistävää toimintaa (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2024). Sitä järjestetään alentuneen toimintakyvyn perusteella tai kohonneen huolenpidon tarpeen vuoksi perustuen ikään, sairauteen, vammaisuuteen tai muuhun vastaavaan syyhyn. Tuettu asuminen on suunnattu niille, jotka tarvitsevat tukea itsenäisessä asumisessa tai siihen siirtymisessä.

Saksan Kölnissä toimii katolinen vanhainkoti, St. Maternus, jossa asuu sateenkaari-ihmisiä (Lang, 2024). Vanhainkoti on ollut mukana pilottihankkeessa vuodesta 2022 alkaen, jonka tavoitteena on kehittää hoivaa queer-vanhuksille. Ajatus hankkeesta sai alkunsa Kölnin kaupungin aloitteesta, kun nähtiin tarve lisätä hoitopaikkoja queer-yhteisöön kuuluville vanhuksille. Artikkelin mukaan moni queer-vanhus on aiemmin kokenut syrjintää ja joutunut salaamaan identiteettinsä, minkä vuoksi vanhainkotiin muutto voi tuntua uuden alun mahdollisuudelta. Caritasin hallinnoimia vanhainkoteja on Saksassa yli 3000, mutta Kölnin hanke on edelleen poikkeuksellinen. Vastaavaa toimintaa löytyy myös Ruotsista, jossa Tukholmassa sijaitseva sateenkaaritalo Regnbågen on tarjonnut asumista ikääntyville LGBT-ihmisille jo vuodesta 2013 (Worldcrunch, 2024). Talon on perustanut Crister Fallman ja sitä pidetään ensimmäisenä tämän kohderyhmän vuokratalona Euroopassa. Kaupunki on osoittanut rakennuksen käyttöön ja asuminen on pidetty kohtuuhintaisena. Sateenkaaritalon suosion vuoksi jonotus voi alkaa jo 30-vuotiaana, jos haluaa varautua vanhuuteen ajoissa.

Suomessa hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle kuuluvasta yhteisöllisestä asumisesta säädetään sosiaalihuoltolaissa (Valvira, i.a.) Yhteisöllisellä asumisella tarkoitetaan asumista esteettömässä ja turvallisessa asumisyksikössä. Asiakkaalla tulee olla asunto, joka vastaa hänen tarpeitaan. Asumisyksikössä tulee olla tarjolla sosiaalisuutta edistävää toimintaa. Suomessa yhteisöllistä asumista järjestetään silloin, kun toimintakyvyssä on alenemaa tai korkeasta iästä, sairaudesta, vammasta tai muusta vastaavasta syystä asiakas tarvitsee hoitoa tai huolenpitoa. Yhteisölliseen asumiseen pääsee iäkkäät, vammaiset tai mielenterveys- ja päihdekuntoutujat. Pääsy yhteisölliseen asumiseen vaatii hyvinvointialueen tekemän palvelutarpeen arvioinnin, asiakassuunnitelman ja viranhaltijapäätöksen. Yhteisöllistä asumista on tarjolla yksityisten palvelujentuottajien kautta omakustanteisesti, mutta monelle asumisen korkea hinta on esteenä.

Suomesta puuttuu sateenkaari-ihmisille suunnattu palveluasumismuoto. Opinnäytetyön suunnittelussa tutkimuskysymyksiä pohdittiin Ruotsin sateenkaaritalon mallin mukaan. Maailmalla sateenkaari-ihmisille suunnattua palveluasumista on jo runsaasti, mistä voisimme ottaa mallia. Esimerkiksi Manchesteriin on alkamassa kaupungin projektina kerrostalon rakentaminen yli 55-vuotiaille sateenkaari-ihmisille (Prell, 2024). Viesti maailmaltakin on, että eläkeläiskotien merkitystä turvallisina tiloina ei voi liikaa korostaa, joissa sateenkaari-ihmiset tarvitsevat hoivaa ammattilaisilta, jotka ymmärtävät heidän erityistarpeensa ja usein vaikean menneisyyden. Nuoret luulevat, että tasa-arvo on jo saavutettu, eivätkä tiedosta yhä vanhempien sateenkaari-ihmisten jatkuvaa syrjintää.

4 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TOTEUTUS

4.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena, eli laadullisena tutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on saada selville kokemuksia ja näkökulmia (Vilkka, s. 118). Se valittiin tutkimusmenetelmäksi, koska siinä tarkastellaan sosiaalista ja ihmisten välistä merkitysten maailmaa. Tavoitteena oli ihmisten omat kuvaukset koetusta todellisuudestaan, joiden odotettiin sisältävän heille merkityksellisiä asioita elämässä. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole mitata mielipiteiden määrää, vaan ymmärtää ihmisten kokemuksia ja näkemyksiä. Määrällinen tutkimus vaatisi myös laajaa aineistoa, joka tässä tutkimuksessa ei ollut pyrkimys.

4.2 Tutkimusaineiston keruu

Tutkimuslupaa varten Lakeuden Sateenkaari ry:lle lähetettiin tutkimussuunnitelma syyskuussa 2024 ja kirjallinen tutkimuslupa saatiin marraskuussa 2024. Tutkimussuunnitelmaa edeltävästi tutkimuksen aiheesta käytiin keskustelua yhdistyksen puheenjohtajan kanssa, johon aiheen valinta ja tutkimussuunnitelma pohjautui. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma elää tutkimuksen mukana, mikä tarkoittaa ilmiöiden prosessiluonteen saavuttamista (Eskola & Suoranta, 2008, s.15). Niiden huomioimisessa on kyse siitä, ettei tutkimustuloksia voida pitää ajattomina ja paikattomina. Lisäksi avoin tutkimussuunnitelma korostaa aineistonkeruun, analyysin, tulkinnan ja raportoinnin yhteen kietoutumista. Tutkimussuunnitelmaa saattaa joutua tarkistamaan aineistonkeruun aikana.

Tiedonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua, mikä on yleisimmin käytetty haastattelumuoto (Vilkka, s. 124). Teemahaastattelussa, eli puolistrukturoidussa haastattelussa edetään etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 87). Etuna siinä on mahdollisuus tarkentaa ja syventää kysymyksiä vastauksiin peilaten. Teemahaastattelussa painottuvat ihmisten tulkinnat, kokemuksille annetut merkitykset sekä se, miten nämä merkitykset rakentuvat vuorovaikutuksessa. Haastattelun tavoitteena oli, että vastaajat saivat antaa oman kuvauksensa ja teemat käsiteltiin vastaajalle luontevassa järjestyksessä (Vilkka, s. 124). Tutkimushaastattelun käsikirjan (2017) mukaan teemahaastattelu valitaan tiedonkeruumenetelmäksi sen keskustelunomaisen luonteen vuoksi, mikä mahdollistaa syventymisen yksilöllisiin kokemuksiin. Teemahaastattelun

valitessaan on huomioitava, että jokin teema ei välttämättä olekaan haastateltavalle kovin läheinen, ja keskustelu saattaa ohjautua haastateltavaa kiinnostaviin teemoihin. Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu ovat erinomaisia valintoja silloin, kun tutkimus koskee arvoja, asenteita ja identiteettiä (Vilkkä, s. 124).

Tutkimuskysymykset olivat:

1. Millaisia ovat sateenkaari-ihmisten tarpeet ja toiveet ikääntyneille suunnatun palveluasumisen suhteen?
2. Mitä ennakko-odotuksia sateenkaari-ihmisillä palveluasumisesta on?
3. Millaista tukea sateenkaari-ihmiset palveluasumisessa tarvitsevat?

Tutkimuksen tavoitteeksi asetettiin haastatella vähintään viittä yli 55-vuotiasta sateenkaari-ihmistä. Opinnäytetyöstä kerrottiin ja haastateltavia haettiin yhdistyksen jäsenille lähetetyssä jäsenkirjeessä tammikuussa 2025. Ikä osoittautui haasteelliseksi rajaavaksi tekijäksi, eikä haastateltavia ilmoittautunut yhdistyksen kautta riittävästi. Ikärajan lasku yli 45-vuotiaisiin ja sosiaalisen median kanavien hyödyntäminen edesauttoivat saavuttamaan tavoitellut viisi haastateltavaa. Nykyaikana sateenkaarevuutta ei enää yleisesti nähdä erityisenä piirteenä, vaan se on monille osa tavallista arkea ja identiteettiä. Tämä huomio haastoi myös haastattelijan oman ajattelun, muistuttaen, kuinka tärkeää on tunnistaa ja kunnioittaa yksilöllisiä kokemuksia ja näkemyksiä. Jokainen vähemmistöryhmä tarvitsee tukea omilta vertaisiltaan ja sateenkaari-ihmisten oikeuksia sekä tasavertaisuutta tulee aktiivisesti edistää. Se ei toteudu vielä kukaan Suomessa ilman ennakkoluuloja, syrjintää ja rasismia.

Haastattelut sovittiin sähköpostitse, ja ne toteutettiin jokainen yksilöllisesti haastatteleamalla. Haastattelut toteutettiin tammi- ja helmikuussa 2025, joista kaksi konkreettisesti tapaamalla kahvilassa ja loput kuvapuhelinyhteyksin. Haastatteluiden järjestämistapaan vaikutti tutkimukseen osallistuvien maantieteellinen sijainti. Teemahaastattelun runko löytyy liitteestä 1. Kuvapuhelinyhteyksin tehdyt haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Litterointi on nauhoitetun puheen purkamista kirjoitettuun muotoon ja se on keskeinen osa aineiston haltuunottoa ja analyysia (Kallinen & Kinnunen, 2021). Se on kuvaus, mitä tilanteessa tapahtuu ja tarkkuudeksi riittää, että asia ymmärretään. Keskeistä on, mitä sanottavaa haastateltavalla on. Haastattelijan kysymykset litteroidaan myös, jotta voidaan tarkastella kysymysten muotoilun vaikutusta

vastauksiin. Muut haastattelut kirjoitettiin perinteiseen tapaan paperille. Haastatteluiden alussa kysyttiin suostumus tutkimukseen. Tutkimukseen osallistuvien on tärkeää ymmärtää, mihin he suostuvat, erityisesti kun tässä tutkimuksessa on kyseessä seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöjen kokemukset ja oikeudet. Osallistujien tietoisuus tutkimuksen sisällöstä ja suostumus varmistavat tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden. Kuvapuhelinyhteydellä tehdyt haastattelut olivat avoimempia ja elämäkerrallista tietoa tuli enemmän esille eikä jännittäminen tullut esille. Tutkimushaastattelulla on tietty tarkoitus ja osallistujaroolit (Hyvärinen & Nikander, 2017). Tieto kerätään haastateltavalta vuorovaikutuksessa, jossa keskustelua ohjataan tiettyihin aiheisiin. Tutkimushaastatteluista tuli toisen maailmansodan aikaan tiedonkeruumenetelmä, jolloin tavallisten ihmisten mielipiteistä ja kokemuksista saatu tärkeä tieto sai tutkijat kiinnostumaan kansalaisten ajattelusta.

4.3 Tutkimusaineiston analysointi

Analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia, koska se mahdollisti kertomusten löytämisen aineistosta. Sen jälkeen aloitettiin tutkimusaineiston pelkistäminen karsimalla epäolennainen informaatio pilkkomalla se osiin (Vilkka, s.164). Laadullinen sisällönanalyysi on vaihtoehtoinen nimitys teemoittelulle (Kallinen & Kinnunen, 2021). Siinä keskitytään mistä asioista, aiheista ja teemoista aineisto kertoo. Se perustuu koodaukselle, jossa lähdettiin etsimään aineistosta sellaisia kohtia, jotka kiinnostavat ja ovat myös oleellisia tutkimuskysymyksiin nähden. Tarkoituksena oli luoda sanallinen ilmiö tutkittavasta aiheesta ja siinä haluttiin pysyä lähellä sitä, miten haastateltavat puhuivat. Jokainen tutkimuskysymys muodostettiin omaksi teemakseen, ja saadusta elämäkerrallisesta aineistosta koostettiin vastaukset, jotka luokiteltiin valittujen teemojen alle. Tätä analyysitapaa kutsutaan tyyppittelyksi. Haastateltavat pseudonymisoitiin nimillä haastateltava 1, haastateltava 2 ym. ja heidän vastauksistaan esiin nousseet teemat koottiin taulukkoon analyysin selkeyttämiseksi.

Haastattelun kysymykset olivat haastavia heille, jotka olivat vielä tiukasti kiinni työelämässä, eivätkä olleet ajatelleet, mitä ikääntyminen tuo tullessaan. Palveluasuminen oli käsite, jota ei jokainen ymmärtänyt. Kun kerroin sosiaali- ja terveystieteiden geronomian koulutuksesta ammattieettisiin ohjeisiin peilaamalla, sekä Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen ikääntyneille tarjottavista tämänhetkisistä asumispalveluista, haastateltavat ymmärsivät käsitteen. Esille nousi tarve palveluasumisesta jo siinä vaiheessa, kun vanhuuteen kykenee vielä varautumaan. Edullinen asumispalvelu tulisi mahdollistaa jo silloin, kun toimintakykyä on

vielä jäljellä. Asumispalvelu pitäisi järjestää sellaisessa ympäristössä, joka tukee sosiaalista vuorovaikutusta, osallisuutta ja tarjoaa yksilöllisesti saatavilla olevia palveluja.

Haastateltava 2 kertoi olleensa mukana, kun Suomeen suunniteltiin transihmisille suunnattua palveluasumisyksikköä. Hankealoite kaatui vuonna 2020 saapuneeseen koronaan ja rahoituksen puutteeseen. Transkotia suunniteltiin transvestiiteille, trans- ja muunsukupuolisille ihmisille. Tavoitteena oli ennaltaehkäistä ikääntyvien transihmisten yksinäisyyttä, syrjäytymisen kokemusta ja varmistaa turvallinen asumisympäristö hoito- ja oheispalveluineen. Kodille oli etsittynä tilat, suunniteltu tuotantomalli ja käyty mahdollisten yhteistoimijoiden kanssa alustavia neuvotteluja.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Toiveet ja tarpeet

Toiveena tutkimuksessa korostui se, ettei tarvitsisi kuolla yksin. Palveluasuminen koettiin tarpeelliseksi silloin, kun oma toimintakyky ei riitä oman itsensä toteuttamiseen. Tämä toive nousi esille transihmisten näkökulmasta. Samanhenkisyys nousi esille merkittävänä tekijänä. Haastateltavat toivoivat, ettei tarvitsisi selittää, mitä on, vaan hyväksyttäisiin sellaisena, kun on. Asumiselta toivottiin aktiviteetteja, turvallisuutta ja tuotiin esille, että kaikkien asukkaiden pitäisi osata hyväksyä sateenkaarevat ihmiset ja erilaisuus.

Kaikkia vanhuksia kuuluu hoitaa ja kuunnella sukupuolesta huolimatta ja saada hyvää hoitoa.

Toivon, etten kuolisi yksin. Nyt transihmiset ovat yksin ja kuolevat yksin kotiin.

Tarpeina nousi esille erityistarpeet itsensä toteuttamiseksi. Elämän varrella koettu kohtelu, kommentit, ennakkoluulot ja asenteet nousivat elämäkerrallisessa tarinassa pintaan ja koettiin tarve mielenterveyspalveluille ja keskusteluavulle. Haastattelussa esille nousseet teemat toiveista ja tarpeista on kerättyinä taulukkoon 1.

Sosiaalililat haastaa, kun puettuna naiseksi on pakko käyttää naistenvessaa, helpompi käyttää invavessaa.

Pitänyt pitää roolia, että on muka mies, rajoittanut omaa elämää, kun ei ole voinut mennä yhteissaunaan.

Ikä tuonut enemmän aihetta pätkäilyyn, olisi hyvä käydä asioita läpi, kun omien ajatusten kanssa haasteita, miksi en ole kelvannut.

Kahdessa roolissa ei ole helppo elää, mielenterveyspalveluihin pitäisi panostaa enemmän.

Taulukko 1. Sateenkaari-ihmistien tarpeet ja toiveet ikääntyneille suunnatun palveluasumisen suhteen.

	H 1	H 2	H 3	H 4	H 5
TOIVEET	-Yhteinen ohjelma -askartelutila -kuntosali	-Samankaltaiset asukkaat -Yhteisö, joka ymmärtää -Kun omaa toimintakykyä ei ole, joku auttaa olemaan sellainen, kun haluaa	-Hyväksytään erilaisuus -ei jäisi heitteille -Pidettäisiin puolta -hoitohenkilökunta osaa kohdella	-Transiimisten huomioiminen -Tutkimustoive heidän näkökulmastaan iästä riippumatta	-Ei tarvitse olla syrjitty -Ei halua tuoda sateenkaarevuutta esille
TARPEET	-Keskusteluapu	-Tilaa tyttöilyyn -Ymmärretään	-transiimille omat suihkut ja wc:t -hyvä hoito	-ei koe itse tarvetta erilliselle asumiselle siksi, että on sateenkaareva	-Tukihenkilö -Turvallisuuden kokemus

5.2 Sateenkaari-ihmistien ennako-odotukset palveluasumisesta

Kukaan haastateltavista ei tuonut esille ennako-odotuksia palveluasumista kohtaan. Oli luontevampaa pohtia, millaiseksi asumisen haluttiin muotoutuvan ja millaisessa elämäntilanteessa sen koettiin olevan tarpeen. Konkreettisesti kuvattiin, millaista huoneistoa, yhteistiloja tai sisustusta toivottiin sekä edullista hintaa. Palveluasumisen tarve nähtiin tilanteissa, joissa elämän katsottiin lähestyvän loppua, sairastuttiin eikä läheisiä tai perhettä ollut tukena. Sairaana olo yhdistettiin toimintakyvyn menettämiseen ja avuntarpeeseen. Toivottiin, että joku tuntisi asukkaan riittävän hyvin auttaakseen häntä olemaan oma itsensä myös haavoittavissa elämäntilanteissa.

Yksinelävälle turvallinen paikka, kun ei ole ketään, kuka huolehtii, kun on vanha.

Kun ei ketään sukulaisia kiinnosta eläessä, tällöinen palveluasuminen olisi siinä mielessä fiksumpaa, kun tässä ollaan niin sanotusti viimeisellä kvartaalilla, että olisi sellanen tuki ja turva, kun se lähtö koittaa ja mennä huonompaan kuntoon. Tässä rupiaa päänuppi varmasti jossakin kohtaa rakaamaan, olisi joku, joka muistuttas, että osais mennä ees oikeeseen osoitteeseen.

Seka-asuminen ja kaikille suunnattu palveluasuminen nosti esiin huolen hoitohenkilökunnan osaamisesta. Haastattelussa pohdittiin, osaavatko hoitajat kohdata sateenkaari-ihmisiä ja suhtautua heihin kunnioittavasti ja yksilöllisesti. Haastateltaville heräsi myös kysymys, voiko sateenkaari-ihminen toivoa hoitajan sukupuolen vastaavan omaa toivetta, esimerkiksi naishoitajaa naiselle ja mieshoitajaa miehelle. Hoitohenkilöstöltä toivottiin tietoa ja osaamista sateenkaari-ihmisten erityistarpeista. Heidän ja muidenkin asukkaiden pitäisi hyväksyä myös samaa sukupuolta olevat parit ja mahdollistaa yhteisasuminen. Lääkehoidon osaaminen nousi esiin erityisesti hormonihoidojen osalta ja kysyttiin, onko hoitajilla riittävästi tietoa näistä. Taulukko 2 esittää haastateltavien ennako-odotuksia palveluasumisesta.

Haluan myös vanhana pukeutua mekkoon, kuka auttaa sen päälle.

Riittääkö oma kunto itsensä toteuttamiseen, kun saisi olla oma itsensä ja autettaisiin, ihmisiä ollaan.

Jos minä joudun tonne kunnan vanhainkotiin, niin nehän pistää muiden pappojen joukkoon. Ja voi ne pistää sinne mummojenki joukkoon, mitä siitä tulee? Kun saisi olla meikälaisten kans kun sellane perustarve tähän hommaan.

Saisi hyvää hoitoa, ei joutuisi heitteille, kuunneltais. Sais samaa palvelua, eikä kieltäydyttäis toteuttamasta niitä.

Taulukko 2. Sateenkaari-ihmisten ennakko-odotuksia palveluasumisesta.

	H 1	H 2	H 3	H 4	H 5
<i>PALVELU- ASUMINEN</i>	-Sairaana -Ei tarvitse eristää ”omanlaisten kanssa” -Yksin elävälle turvallinen paikka -Vanhalle	-Kuoleman hetkellä -Kun jää yksin -Muisti loppuu -Meikäläisille suunnattu	-Sairaana -Yksin eläville -saman- kaltaisille -Edullista, itse ostettavat palvelut	-Vaikka on sateenkaareva, elää ihan tavallista elämää, kuin kaikki muutkin.	-Sairaana -Ei halua ajatella joutuvansa

5.3 Sateenkaari-ihmisten tarvitsemia tukimuotoja palveluasumisessa

Haastateltavat toivoivat asumista tukevia palveluita lähinnä niin, että niitä saisi tarvittaessa itse ostaa. He toivoivat, että erilliset toimijat toteuttaisivat esimerkiksi värianalyysiä pukeutumisen tukemiseksi, kampaajaa, kosmetologia ja ravintolapalveluita. He toivoivat, että palveluita voisi hyödyntää halutessaan. Lääkehoidon toteutuminen koettiin tärkeäksi tueksi sairauden kohdatessa ja mielenterveyspalveluita haluttiin jo varhaisessa vaiheessa tukemaan osallisuutta ja omaa aktiivista toimijuutta. Jokaisella oli laajat verkostot ja arki kodin ulkopuolella oli aktiivista. Esille nousi yksinäisyys omien kokemusten ja ajatusten kanssa, koettiin tarvitsevan keskustelu- ja vertaistukea, että saisi sanoittaa omaa ajatusmaailmaa.

Kaikki haastateltavat olivat kokeneet ennakkoluuloja ja menettäneet ystävyys- ja perhesuhteitaan sateenkaarevuutensa vuoksi. Heistä oli ajateltu, että sateenkaarevuus on tarttuva tauti tai mielisairaus, joka vaatii hoitoa. Läheiset kokivat häpeää ja he joutuivat jännittämään asenteiden kohtaamista. Vielä tänäkin päivänä haastateltaville on ulkopuolisilta tullut huutelua ja

kommentteja ulkonäöstä. He olivat jopa saaneet perheenjäseniltään käskyn olla tulemasta kylään tai olla yhteydessä.

He olivat sitä mieltä, että omasta identiteetistään tulee kertoa avoimesti kaikille, joita se kiinnostaa. Pienellä paikkakunnalla liikkuminen koettiin kuitenkin turvalliseksi ja rasismi yhdistettiin isompiin kaupunkeihin. Haastateltavien suurin toive oli, että ihmiset hyväksyisivät heidät paremmin. Kukaan ei halua palata kaappiin. Taulukossa 3 kerättynä esille nousseet teemat sateenkaari-ihmisten sanoittamista tuen tarpeista.

Olen välillä polttanut kaikki vaatteet ja ajatellut lopettaa, mutta se on ominaisuus tuolla aivojen lokerossa, jota ei saa pois.

Elän kaksoiselämää, suurimman osan aikaa miehenä, välillä vaan pakko päästä pois kotoa tyttöilemään.

Tykkään olla sinisissä haalareissa ja ajella traktorillakin.

Armeijassa pidin roolia yllä, että olen muka mies. En mennyt yhteissaunaan vaan yritin käydä eri aikaan suihkussa. Ajattelin, että hoksaavat, mikä olen.

Illalla se esirippu laskee, ja sitten sitä on yksin.

Taulukko 3. Sateenkaari-ihmisten tuen tarpeita palveluasumisessa.

	H 1	H 2	H 3	H 4	H 5
TUKIMUODOT	-Keskustelu- apu -Terveyspal- velut -kampaamo, lääkäri, kos- metologi, ra- vintola	-Mielenter- veyspalvelut -Vertaistuki -Lääkehoito -Yhdistyk- set/järjestöt	-Lakineuvon- taa -Terveyspal- velut -Yhdistyk- set/järjestöt	-peruspalve- lut: kampaamo, lääkäri, kos- metologi, ra- vintola -Lääkäripal- velut	-Keskustelu- apu

5.4 Yhteenveto tutkimustuloksista

Suomi ikääntyy nopeampaa, kuin moni muu maa (Sisäministeriö, 2018). Väestöennusteen mukaan yli 65-vuotiaiden osuus nousee 26 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Muistisairauksia sairastavien määrä tulee kasvamaan. Ne ovat kansanterveydellinen ja -taloudellinen haaste. Ikääntyneillä pitää olla mahdollisuus elää omanlaistaan, hyvää elämää omissa yhteisöissään. Hyvä elämänlaatu on hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä ja itsemääräämisoikeuden ja toimivan arjen turvaamista. Tutkimuksen tulos on, että sateenkaari-ihmisten palveluasumiselle on tarve. Kuitenkaan heidän tarpeitaan ja toiveitaan ei huomioida nykyisessä palvelurakenteessa, joka mahdollistaisi turvallisuuden tunteen ilmaista omaa identiteettiään ja mahdollistaisi moninaisuuden näkymisen tai palveluasumisen esimerkiksi saman sukupuolisille- ilman pelkoa syrjinnästä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL, i.a.-e.) yhteydessä yhdenvertaisuus tarkoittaa myös sukupuolten tasa-arvoa. Perustuslain (731/1999) mukaan ketään ei saa asettaa eri asemaan ilman hyväksyttävää perustetta, kuten sukupuolen, iän tai vammaisuuden perusteella. Vaikka viranomaisilla on lakisääteinen velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta, ei Suomessa vielä ole ikääntyneille seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöille suunnattua palveluasumista. Tutkimuksen tulokset tiivistettynä alla olevassa taulukossa 4.

Taulukko 4. Tutkimuksen tulokset

TEEMA	TUTKIMUSTULOKSET
1. Tarpeet ja toiveet	<ul style="list-style-type: none"> - Turvallinen ja hyväksyvä ympäristö, jossa voi elää avoimesti omana itsenään - Henkilökunnan ja muiden asukkaiden tietoisuus seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä - Mahdollisuus avoimeen identiteetin ilmaisuun ja kumppanin kanssa asumiseen

	<ul style="list-style-type: none"> - Moninaisuuden näkyminen
2. Ennako- odotukset	<ul style="list-style-type: none"> - Avoimuus ja vertaistuen mahdollistava ympäristö - Pelko syrjinnästä ja näkymättömyydestä - Pelko henkilökunnan kohtaamistaidottomuudesta
3. Tuen tar- peet	<ul style="list-style-type: none"> - Hyväksyvä ilmapiiri, yhteisöllisyys ja vertaistuki - Koulutettu ja moninaisuuteen perehtynyt henkilökunta - Tuki elämänhistorian ja mahdollisten syrjintäkokemusten käsittelyyn - Saavutettava tieto palveluista ja oikeuksista

6 POHDINTA

Opinnäytetyö oli haastava projekti ja vei enemmän aikaa kuin olin ennakkoon osannut ajatella. Tutkimussuunnitelmassa määritin tavoitteeksi haastatella yli 55-vuotiaita sateenkaari-ihmisiä, mutta tämä osoittautui rajaavaksi tekijäksi ja jouduin laskemaan sen yli 45-vuotiaisiin, jotta tutkimus toteutui. Mitä matalampi haastateltavan ikä oli, sitä vähemmän he ajattelivat kuuluvansa vähemmistöön ja tarvitsevansa palveluita sateenkaarevuuden vuoksi ja kokivat elävänsä ihan tavallista elämää ja arkea.

Jokainen ikääntyvä riippumatta seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuoli-identiteetistä. Kehon muutokset, elämän rajallisuuden kohtaaminen, läheisten menettäminen ja pohdinta menneestä elämästä ovat asioita, jotka koskettavat meitä kaikkia. Ikääntyessä monien tarpeet liittyvät fyysiseen terveyteen, turvallisuuteen ja sosiaalisiin suhteisiin ja mielekkäaseen arkeen. Nämä tarpeet ovat meillä kaikilla samanlaisia. Joillekin sateenkaari-ihmisille seksuaali- tai sukupuoli-identiteetti eivät määritä vanhenemista sen enempää kuin muillakaan ihmisillä. Kun sateenkaari-ihminen on saanut elää avoimesti ilman syrjintää, hänen kokemuksensa vanhuudesta voi olla erilainen kuin sen, joka on kokenut ajan, kun sateenkaarevuus määriteltiin vielä sairaudeksi. Tämä kaikki vaikuttaa siihen, mitä palveluasumiselta toivotaan.

Toiveet palveluasumiselta ovat kaikille yhteisiä. Sitä ajatellaan käytännön asioiden ja tunnepuolen tarpeiden kautta. Turvallisuuden tunnetta kuvattiin haastatteluissa henkilökunnan läsnäololla, hälytysjärjestelmillä ja esteettömyydellä. Haastateltavat toivoivat yksilöllistä hoitoa sekä oikeutta päättää omasta hoidostaan. Yksityisyydellä kuvattiin omaa tilaa ja tarpeita saada itselle tärkeitä tavaroita ja asioita mukaan, että palveluasuminen tuntuu kodilta. Hyvän hoivan lisäksi nousi tarve hemmottelupalveluille. Nämä toiveet ja tarpeet eivät ole ikääntymiseen sidottuja, vaan ne ovat yleisesti toivottuja asioita, joita hyvältä arjelta ja elämältä odotetaan.

6.1 Jatkotutkimusaihe

Tutkimuksessa nousi esille tarve nimenomaan transihmisten palveluasumiselle, jopa niiden sateenkaari-ihmisten näkökulmasta, jotka eivät tähän erityisryhmään itse kuuluneet. Jatkotutkimuksena olisikin tarve selvittää, millaisten toimijoiden yhteistyönä erityisryhmille suunnattua palveluasumista voitaisiin tuottaa ja miten ne saavutettaisiin.

Siitä huolimatta onko tulevaisuudessa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille suunnattua palveluasumista tai ei, moninaisuus on huomioitava. Seksuaalisuuden ja sukupuoli-identiteetin tunnustaminen ja sen ilmaiseminen vapaasti on monelle ikääntyneelle sateenkaari-ihmisille tärkeää. Tämän tutkimuksen pohjalta tiedämme, mitä he pelkäävät ja toivovat. Kokemustieto käytännön esteistä ja mahdollisuuksista palveluasumisessa auttaisi palvelujen kehittämisessä ja henkilökunnan koulutuksessa. Tästä syystä olisi tarvetta tutkia identiteetin jatkuvuutta ja hyvinvointia palveluasumisessa.

6.2 Tutkimuksen etiikka ja luotettavuus

Etiikka tutkii käsityksiä oikeasta ja väärästä, hyvästä ja pahasta sekä moraalisesta toiminnasta (Kallinen, T. & Kinnunen, T., 2021). Tutkimuksessa noudatettiin eettisiä periaatteita, joita ovat tutkittavien ihmisarvon, yksityisyyden, itsemääräämisoikeuden ja muiden oikeuksien kunnioittaminen. On tärkeää huolehtia anonymiteetistä, koska aihe on tutkimuksiin osallistuville henkilökohtainen ja liittyy jokaisen identiteettiin, kokemuksiin ja haavoittuvuuteen. Tutkimukseen osallistuville on tarkkaan kerrottu, mihin he osallistuivat ja mihin tietoja käytetään. Jokaiselta pyydettiin suullinen suostumus, ja kerrottiin oikeudesta keskeyttää osallistuminen niin halutessaan. Haastattelutilanteista luotiin turvallinen kokemus mahdollistamalla jokaiselle osallistujalle valinta sen toteutumistavasta. Haastattelussa käytettiin ajantasaisia ja kunnioittavia termejä. Tutkimuksella haluttiin luoda uutta ja merkityksellistä tutkimustietoa noudattamalla hyvää tieteellistä käytäntöä, noudattaen rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta jokaisessa vaiheessa tutkimusta. Tutkimuksessa ei kerätty mitään henkilö- tai muita tietoja, jotta anonymiteetti säilyy. Kaikki tutkimusmateriaali tuhottiin asianmukaisella tavalla.

6.3 Päätelmä

Viisi kriteeriä nousi tutkimuksessa tärkeimmiksi. Ne keskittyvät emotionaaliseen ja mielenterveyden tukemiseen, sosiaalisuuteen ja osallisuuteen, sekä turvallisuuteen ja hyväksyntään sateenkaari-ihmisille suunnatussa palveluasumisessa.

Yhteinen ohjelma sisältää aktiviteetteja, joihin asukkaat voivat osallistua yhdessä. Yhteisön merkitystä arvostetaan. Hyvä toimintakyky liitetään usein hyvään elämänlaatuun ja osallisuuteen (Kulmala, 2019, s. 20). Ikääntyneenäkin ihminen tarvitsee toimintaa, että pysyy

fyysisesti ja henkisesti virkeänä. Liikkumiskyky on elämänlaadun ja pärjäämisen tekijä, joka auttaa lihaskunnan pysyvyydessä ja tasapainon hallinnassa.

Tärkeys olla ympäristössä, jossa on muitakin asukkaita jakamassa samanlaisia kokemuksia, arvoja ja taustoja. *Asukkaiden samankaltaisuus* vaikuttaa palvelutarpeisiin, yhteisöllisyyteen ja yhteenkuuluvuuteen.

Tarvitaan *osallistava ympäristö*, jossa hyväksytään kaikki asukkaat sukupuoli-identiteetistä tai seksuaalisesta suuntautumisesta huolimatta. Se tarkoittaa myös ihmisten hyväksymistä sellaisina kuin he ovat ilman pelkoa syrjinnästä. Kulmalan (2019, s. 25) mukaan psyykkiseen hyvinvointiin kuuluu halu ja oikeus sukupuolisuuteen ja seksuaalisuuteen. Niiden kokeminen kaikissa vanhuspalveluissa on huomioitava elämään kuuluvana asiana. Seksuaalisuus koskettaa kokonaisvaltaisesti ihmistä, kuten itsetuntoa ja minäkuvaa. Kukaan toinen ihminen ei voi määrittää toisen seksuaalisuutta, vaan jokainen on omalla henkilökohtaisella tavallaan seksuaalinen myös ikääntyneenä.

Tarvetta on *mielenterveyden tuelle*, kuten neuvonnalle tai terapiapalveluille, jotka auttavat tunteiden ja kokemusten käsittelyssä sekä tarjoavat emotionaalista helpotusta. Tukea tarvitaan myös henkilökohtaisten traumojen, identiteetin ja muiden haasteiden käsittelemiseen.

Ensisijaisen tärkeää on *turvallisuuden kokemus* ja se, ettei tunne itseään eristetyksi tai hylätyksi. Ikääntyneet sateenkaari-ihmiset ilmaisevat usein pelkoa hylätyksi tulemisesta tai yksin jäämisestä. Vanhenemisen muutokset ovat myös haasteita (Kulmala, 2019, s. 38). Elämänlaatu ei rakennu ainoastaan seinien tai resurssien avulla, vaan toiminnan kokonaisuutena, johon tarvitaan monialaista osaamista, toimintamalleja, asennetta ja hyvää johtamista.

LÄHTEET

- Hyvärinen, M., Nikander, P., Ruusuvoori, J., & Aho, A. L. (2017). *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Vastapaino.
- Jaskari, O., & Keski-Rahkonen A. (2021). Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöjen terveydelle. *Duodecim*, (2021;137(17):1781–8) <https://www.duodecim-lehti.fi/duo16384>
- Kallinen, T., & Kinnunen, T. (2021). Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus>
- Kallinen, T., & Kinnunen, T. (2021). Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja] <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>. [Viitattu 17.04.2025.]
- Karvinen, M., & Venesmäki E. (2019). Opas moninaisuudelle. *Opas seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseen*. Rainbow Rights <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/14323821/HLBTI-opas+viranomaisille/9175485d-682f-5b16-674e-4fe407024ade/HLBTI-opas+viranomaisille.pdf?t=1561462221000>
- Kehälinna, S. (2024). Hyvä ikä. *Ammattilainen, ethän huomaamattasi kaapita sateenkaari-senioria?* <https://hyvaika.expomark.fi/ammattilainen-ethan-huomaamattasi-kaapita-sateenkaarisenioria/>
- Lakeuden sateenkaari ry (i.a.). *Lempeämmän lakeuden puolesta* <https://www.lakeudensaateenkaari.fi/>
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609 <https://finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/1986/19860609>
- Lang, A-S. (2024). Old, Queer and catholic: *Inside a church-sponsored, LGBTQ-friendly retirement home*. Worldcrunch <https://worldcrunch.com/lgbtq-plus/lgbtq-retirement-home/>
- Mielenterveystalo.fi (i.a.) Sukupuoli-identiteetin jäsentämisen omahoito-ohjelma. *Mitä kaapista ulostulo tarkoittaa?* <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/sukupuoli-identiteetin-jasentamisen-omahoito-ohjelma/mita-kaapista-ulostulo-tarkoittaa>
- Prell, M. (2024). *How LGBTQ+retirement homes support ageing community members*. GCN <https://gcn.ie/lgbtq-retirement-homes-ageing-community-members/>
- Räsänen R. (2019). Elämänlaadun monipuolinen huomiointi ja tukeminen käytännön vanhustyössä. Teoksessa J. Kulmala (toim.), *Hyvä vanhuus* (s.18-38). PS-kustannus.

- Sisäministeriö (2018). *Turvallinen elämä ikääntyneille-toimintaohjelman päivitys*. Valtioneuvosto
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160520/6%202018%20SM%20Turvallinen%20elama%20ikaantyneille.pdf?sequence=1>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2024). *Asumispalvelut ja asunnon muutostyöt*
<https://stm.fi/asumispalvelut-asunnon-muutostyot>
- Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. (Seta ry, i.a.). Vanhustyön tietokirjasto. *Moninaisuus vanhuudessa* <https://seniorit.seta.fi/ammattilaisille/vanhustyon-tietokirjasto/moninaisuus-vanhuudessa/>
- Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. (Seta ry.) (2024). *Sateenkaarisanasto*
<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (i.a.-c.). *Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt ja väkivalta* <https://thl.fi/aiheet/vaki.valta/eri-ryhmat-ja-vakivalta/sukupuoli-ja-seksuaalivahemmis-tot-ja-vakivalta>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (i.a.-d.) *Maahanmuutto ja kulttuurien moninaisuus, käsitteet* <https://thl.fi/aiheet/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/kasitteet>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (THL) (i.a.-a.). *Ikääntyneet ja väkivalta*
<https://thl.fi/aiheet/vakivalta/eri-ryhmat-ja-vakivalta/ikaantyneet-ja-vakivalta>
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. (THL) (i.a.-b.). Julkaisut. *Vammaispalvelujen käsikirja*
<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/oikeuskaytanto/palveluasuminen>
- Tietoarkisto. Laadullisen tutkimuksen prosessi
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/litterointi/>
- Tuomi, J., & Sarajarvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (2. uud. ja täyd. laitos). Tammi.
- Valvira. *Palvelujen tuottaminen yhteisöllisessä asumisessa* <https://valvira.fi/sosiaali-ja-terveydenhuolto/yhteisollinen-asuminen>
- Vilka, H. (2015). *Tutki ja kehitä* (4.uud. painos). PS-kustannus.
- Worldcrunch (2024). *Rainbow house, Sweden´s groundbreaking LGBT retirement home*
<https://worldcrunch.com/culture-society/rainbow-house-swedenacircs-groundbreaking-lgbt-retirement-home/>

LIITTEET

Liite 1. Haastattelun runko.

Liite 1. Haastattelun runko.

Haastattelun kysymykset.

1. Vaikuttaako sateenkaarevuus palveluasumisen tarpeisiin ja miten?
2. Vaikuttaako kaapista tulon kokemus palveluihin ja tukimuotoihin palveluasumisessa?
3. Mitä on huomioitava ikääntyneen sateenkaari-ihmisen tarpeissa?
4. Mitä toiveita sinulla on palveluasumisesta?
5. Millaisia odotuksia sinulla on ikääntyneenä palveluasumisessa?